

Branko Pavazza

Branko Pavazza
Hrvatski restauratorski zavod
Restauratorski odjel Split
bpavazza@hrz.hr

Izvorni znanstveni rad /
Original scientific paper

Primljen / Received: 22. 4. 2021.

UDK: 73 Nikola Ivanov Firentinac
728.034.7(497.5 Korčula)

DOI: <https://doi.org/10.17018/portal.2021.2>

Prijedlozi atribucije Nikoli Ivanovu Firentincu u Korčuli

SAŽETAK: U tekstu su izneseni prijedlozi za autorstvo nekoliko elemenata kamene ukrasne opreme na zdanjima u povijesnoj jezgri grada Korčule, od kojih je na prvom mjestu okvir ulaznog portala palače Gabriellis. Ovo arhitektonsko i dekorativno djelo, na istaknutoj poziciji istočnog pročelja okrenutog prema Trgu svetoga Marka, može se pripisati majstoru Nikoli Ivanovu Firentincu. Djelo je najvjerojatnije isporučeno naručitelju početkom 16. stoljeća, ali nije bila uključena ugradnja sa zahvatom povišenja portala, ni izrada vijenca iznad okvira vrata. Nadvratni je vijenac portala palače Gabriellis naknadno izveo lokalni majstor Petar Andrijić, a to bi se moglo protumačiti (predloženo je jedno od mogućih objašnjenja) prenamjenom smještaja Nikolinog kamenog okvira, tj. njegovom ugradnjom na istočno pročelje palače. Treći se prijedlog odnosi na nadvratnik ulaznog portala kuće u korčulanskoj Ulici Žitnica s obiteljskim grbom Mihetić-Dragojević (prijedlog tumačenja), koji se prema nekim klesarskim značajkama i obiteljskoj povijesti vlasnika, može povezati s Nikolom Firentincem, dok su dovratnici isklesani u nekoj od korčulanskih klesarskih radionica.

KLJUČNE RIJEČI: Nikola Ivanov Firentinac, Korčula, renesansna palača Gabriellis, renesansni portal, Petar Andrijić, portal Nikole Firentinca, klesani ornamenti

Nikola Ivanov Firentinac svojim je djelima obilježio posljednju četvrt 15. stoljeća kao najproduktivniji umjetnik na prostoru Dalmacije, koji je i na naše priobalje donio dašak novih strujanja te odjeke arhitektonsko-skulptorskog preporoda pokrenutog u kulturnim središtima Toskane. Uz mnogo toga, zaslužan je za promicanje te ponovno oživljavanje i raširenu primjenu antičke rimske dekorativne plastike, potaknut zasigurno i onim što je zatekao tijekom svog dugogodišnjeg kretanja i djelovanja na našem tlu. Antičku je dekorativnu plastiku koristio obilno, ali i kreativno, povremeno, svojim zamislama i varijacijama, mijenjajući stroge kanone.

Od samog dolaska na istočnu jadransku obalu 1464. godine,¹ stvarao je iznimna djela, jedno za drugim, a često i usporedno. Njegova je reputacija za života kontinuirano rasla te se značajno proširila obnovom i modernizacijom važnih zdanja sakralne i javne namjene u središtu Trogira, u duhu firentinske renesanse, da bi svoj drugi vrhunac dosegla, u kasnijim godinama, natkrivanjem svetišta i postavljanjem kupole šibenske katedrale. Njegova postignuća nisu ostala bez odjeka među pripadnicima plemićkog staleža i među pojedinim redovničkim zajednicama jer se u tim desetljećima odvijala intenzivna graditeljska aktivnost na brojnim lokacijama uzduž obale

1. Korčula, palača Gabriellis, istočno pročelje, Trg sv. Marka (snimka: B. Pavazza, 2021.)
Korčula, Gabriellis Palace, east façade, St Mark's Square (B. Pavazza, 2021)

i na otocima, pa je potreba za najboljima, majstorima, naglo porasla. Ako već nije bilo moguće ugovoriti opsežni zahvat obnove ili izgradnje palače, kako je to pošlo za rukom trogirskom patriciju Koriolanu Ćipiku, njegovu prvom meceni i punomoćniku, onda su naručitelji sklopili pogodbe za nešto manje zahtjevna djela, kao što su portali, ili za jednostavnije, ali važne segmente, poput kipova i reljefa.

Iako je u najvećoj mjeri bio usredotočen na velika gradilišta i kapitalne projekte dvaju susjednih priobalnih gradova Trogira i Šibenika, u kojima su se zbog dugogodišnjih radova formirale kamenarske radionice, ipak je stigao obaviti čitav niz poslova i za druge naručitelje. Većinu je realizirao u svojevrsnom pohodu jadranskom obalom u razdoblju prije preuzimanja službe protomajstora šibenske katedrale 1475., odnosno 1477. godine.² Njegova su djela razasuta po srednjeodalmatinskim otocima Čiovu, Braču, Hvaru, poluotoku Pelješcu, pa sve do udaljenog otoka San Nicola i pročelja crkve Santa Maria a Mare na puljskim Tremitima.³

Portal palače Gabriellis

Spomenutom bi se jadranskom nizu moglo pridodati i otok Korčulu, a među naručitelje Nikolinih djela ubrojiti i predstavnika ugledne korčulanske obitelji Gabriellis⁴ koji je, prema prijedlogu iznesenom u ovom tekstu, od ovog

uvaženog majstora naručio kameni ornamentirani okvir za svoju palaču u gradu Korčuli (sl. 1). O renesansnoj palači Gabriellis, najbolje sačuvanom, možda i najljepšem, primjeru stambene arhitekture na istaknutom položaju u starogradskoj jezgri, imamo samo neizravna, ograničena saznanja i šture arhivske podatke. Nije poznat projektant, arhitekt ovog osobitog zdanja i njegova skladno komponiranog istočnog pročelja, ne zna se ni tko je od utjecajne obitelji bio naručitelj investitor, a nije utvrđeno ni gotovo ništa o okolnostima gradnje ove palače, o vremenu početka, fazama ili ukupnom trajanju.⁵ Radilo se vjerojatno o višegodišnjem procesu podizanja i dovršenja rezidencije u kojem je sudjelovalo više pripadnika iste obitelji jer se društveni status uobičajeno i najbolje iskazivao takvim graditeljskim postignućem na prikladnoj lokaciji. Najmoćniji je predstavnik bio Dominik Gabrielli, koji zauzima mjesto mletačkog (gradskog) kneza od 1463. do 1466.⁶ godine, a nagli porast ugleda obitelji, koji se uspješno održavao kroz nekoliko pokoljenja, traje do kraja 15., te tijekom cijeloga 16. pa i 17. stoljeća. Više je članova obnašalo važne funkcije u društveno političkom i vjerskom životu komune, poput suca Velikog vijeća, blagajnika komune, kanonika, prokuratora katedrale i gaštalda bratovštine.⁷

Za uređenje reprezentativnog zdanja birani su najbolji dostupni umjetnici, a kvalitetna i bogata oprema bila je

namijenjena ne samo pročeljima, već i unutarnjim prostorima. Međutim od cijelog tog složenog procesa sačuvao se samo jedan dokument povezan sa ovom građevinom, koji je pronađen i objavljen, te koji svjedoči da se uređivanje produžilo sve do 1543. godine, kad je s majstorima Antunom Kostom iz Korčule i Petrom iz Cresa, u sklopu završnih, ili možda naknadnih radova, ugovorena izrada i postavljanje ograde balkona drugog kata.⁸ Ovim se prijedlogom ukazuje na mogućnost povezivanja još jednog arhitektonskog i dekorativnog elementa ove palače s konkretnim autorom, odnosno čuvenim majstorom Nikolom Firentincem, mada nam arhivske potvrde ili neke druge spoznaje o tome zasad nisu dostupne. Pretpostavljeno vrijeme izrade i isporuke (iz šibenske radionice) ovog klasično ornamentiranog okvira glavnog portala palače, sami je početak 16. stoljeća, kada majstor nije bio vezan protomajstorskim ugovorom te je imao veću slobodu prihvaćanja raznih narudžbi.⁹ Nikolina protomajstorska služba za gradnju Nove crkve u Šibeniku ugovorena je početkom 1502. godine; riječ je o stalnom radnom mjestu s fiksnom plaćom od deset dukata mjesečno te sa znatnim brojem striktnih zaduženja koja su odmah uslijedila, a uključivala su i odlaske u bračke kamenolome. Ova je služba potrajala do Nikoline smrti krajem 1505 godine.¹⁰

I posljednje su godine 15. stoljeća bile poprilično ispunjene za Firentinca. Kao samostalni poduzetnik, 1499. godine ugovara izradu balustradi i ambona na obje strane kora u šibenskoj katedrali, nakon čega se nastavljaju i radovi na kamenim, kanoničkim klupama. Riječ je vrlo obimnom poslu koji je najvećim dijelom, u završnoj fazi, svojeručno izveo majstor Nikola. Uz to, i sam iznos od ugovorenih sto zlatnih dukata predstavlja solidnu godišnju plaću. Prethodni, drugi po redu protomajstorski ugovor za šibensku katedralu istekao je 1497. godine, dok treći izgleda nije realiziran, već je majstor, sa sinom, nastavio izradu monumentalnih skulptura krovšta katedrale.¹¹ Tijekom trajanja drugog ugovora, Nikola je paralelno radio i na dovršenju velikih kipova trogirске kapele, a za vrijeme prvog je pohodio i Korčulu. Ovaj dokumentirani boravak 1482. godine, Nikola je iskoristio za narudžbu kamena, prihvaćanje mladog naučnika i susret s Markom Andrijićem, ali se ovaj posjet zasad ne može izravno povezati s narudžbom ili isporukom portala za palaču Gabriellis.¹² S druge strane, na predloženi vremenski raspon izrade okvira portala između 1500. i 1502. godine, mogle bi ukazivati i niže u tekstu iznesene usporedbe jednog specifičnog, hibridnog ornamenta s ovog portala tijekom njegove preobrazbe u Nikolininim djelima, kroz više desetljeća.

Ovaj je klasično ornamentirani okvir, kao glavni portal, asimetrično pozicioniran na desnoj strani istočnog pročelja palače (sl. 1 i 2). Svojim nizovima reljefnih ukrasa, ritmično položenima na kamenu profil ulaznih vrata, znatno se izdvaja od ostatka fasadne dekoracije kao

2. Korčula, palača Gabriellis, glavni portal, kameni okvir, rad Nikole Firentinca (snimka: B. Pavazza, 2021.)
Korčula, Gabriellis Palace, main portal, stone frame, Nicholas of Florence (B. Pavazza, 2021)

3. Skladni spoj kamenog okvira N. Firentinca s nadvratnim vijencem P. Andrijića (snimka: B. Pavazza 2020.)
Harmonious combination of Nicholas of Florence's stone frame and the cornice of P. Andrijić (B. Pavazza, 2020)

stilski specifičan i primjetno drugačiji, ukrasni akcent. U kontekstu dekorativnog opusa Nikole Firentinca, predstavlja određen odmak jer dubinom svog reljefa ne razvija plastičnu prodornost nekih primjera izražajne ornamentike, poput velikog portala franjevačke crkve sv. Marije od Milosti u Hvaru ili poznatih Firentinčevih ciklusa

4. a - c Šibenik, katedrala sv. Jakova, primjeri ornamenta vretenaca s kamenom niti, Nikola Firentinac: a. vijenac iznad prozora tambura (arhiva HRZ-a, snimka: J. Kliska 2016.), b. lučni vijenac nad sjevernom apsidalnom kapelom, pogled s istoka (snimka: B. Pavazza, 2021.), c. Trogir, kapela biskupa Ivana Ursinija, ulazni pilastar, dekorativni ukras s vretencima na reljefnoj vazi (arhiva HRZ-a, snimka: N. Vasić, 2016.)

Šibenik, cathedral of St Jacob, examples of spindle ornaments with stone thread, Nicholas of Florence: a. cornice above the tambour window (HRZ Photo Archive, J. Kliska, 2016), b. arched cornice over the northern apsidal chapel, view from the east (B. Pavazza, 2021), c. Trogir, chapel of Bishop Ivan Ursini, entrance pilaster, decorative ornament with dragonflies on a relief vase (HRZ Photo Archive, N. Vasić, 2016)

arhitektonske plastike u Trogiru i Šibeniku. Ipak, na suzdržan način, fluidnim gradiranjem ornamentiranih traka i lakoćom klesarske izvedbe, obznanjuje ruku vještog Majstora. Izveden je u formi ukrasnog okvira, pri čemu čitav sklop s kaskadnim nizovima ornamentata skreće na uglovima, pod pravim kutom, iz vodoravnog usmjerenja u uspravno, po uzoru na velike portale antičkog vremena koji su Nikoli, tijekom njegova dugog radnog vijeka u Dalmaciji, bili lako dostupni, ogledni primjeri.¹³

5. Korčula, palača Gabriellis, desni dovratnik ulaznog portala, N. Firentinac (snimka: B. Pavazza, 2020.)
Korčula, Gabriellis Palace, right door post of the entrance portal, Nicholas of Florence (B. Pavazza, 2020)

Na osnovnom okviru portala koji čine dovratnici i nadvratnik, tri su niza geometrijskih i biljnih ornamentata poredanih na uzdužnim pojasevima, dok se na pridodatnom vijencu povrh nadvratnika, uobičajeno snažnijem i jače naglašenom, nalaze još četiri niza. Svaki se dovratnik (*parestada*) oslanja na kamenu blok baze s reljefom uvezanog trolista s presavijenim vršcima bočnih listova i malim profilom koji se sačuvao samo uz gornji rub bloka kamena. Gotovo svi zastupljeni ornamenta na ovom portalu dio su ukrasnog repertoara renesansnog klasicizma *all'antica* koji možemo naći i na drugim Firentinčevim ostvarenjima, premda su neki iz ove skupine ukrasa postali šire prihvaćeni standard u dekorativnoj opremi palača i bogatije uređenih gradskih kuća te ih susrećemo kod drugih klesara na mnogim, pa i korčulanskim korničima, prozorima, ili portalima. Međutim, tu su prisutni i oni koji se, ne bez razloga, vrlo rijetko pojavljuju u djelima

6. Split, Muzej grada Splita, luneta portala crkve sv. Eufemije, N. Firentinac (1465.) prva primjena ornamenta akantusa u kombinaciji s cvijetom (snimka: B. Pavazza, 2021.)

Split, Split City Museum, lunette of the portal of the church of St. Euphemia, Nicholas of Florence (1465), first use of acanthus ornament in combination with a flower (B. Pavazza, 2021)

klesarskih majstora na našem prostoru, pa se mogu smatrati Nikolanim naročitim odabirom, kao u slučaju modela povezanih vretenaca (*fuselli*), koji je nastao preinakom izvornog antičkog astragala. Kod ovog niza ukrasa, valjka-sti su elementi spojeni plastično naglašenom kamenom niti koja je prostorno odvojena od podloge uz izdašno korištenje svrdla zbog potenciranja tonskog kontrasta i ukupne likovne izražajnosti, što se kao alat i metoda redovito koristilo u starom vijeku (sl. 3).¹⁴

Svaki dužinski pedalj pune širine okvira portala zahtijevao je slijed tisuća kontroliranih udaraca batom i dljetom pod precizno određenim prostornim kutom i uravnoteženom snagom. Iznimno, kod ornamenta vretenaca s kamenom niti, samo jedan pogrešan udarac ili nesmotren trenutak u radu, značio je nepopravljivu grešku koja se mogla lako uočiti čak i s velike distance zbog nedostajuće bijele linije na tamnoj podlozi, tj. uslijed optički naglašenog efekta prekinutog niza. Takav se nedostatak nije mogao ispraviti bez ponovnog klesanja cijelog profila na novom bloku kamena. Zbog tog su ga rizika meštiri opravdano izbjegavali, iako je dekorativno dojmljiv i poznat još od antike. To očigledno nije vrijedilo za Nikolu, koji nizove s vretenima koristi obilno i učestalo, pa ih u njegovim djelima nalazimo posvuda, u nebrojenim dužinskim metrima na svim razinama šibenske katedrale, od ambona s balustradama u koru do rozete transepta, oko prozora lanterne ili u vrhu kupole, kao i na nekim trogirskim, dekorativnim partijama (sl. 4 a, 4 b i 4 c). Taj je motiv, međutim, izostao na kamenim rezbarijama korčulanskih zdanja, a nema ga niti na sačuvanim fragmentima

u lapidariju Gradskog muzeja u Korčuli i lapidariju Opatске riznice sv. Marka, pa se, kao jedini primjer ove vrste ornamenta, pojavljuje samo na ulaznom portalu palače Gabriellis.¹⁵

Sljedeći je ornament sastavljen od usporednih žljebova (kanelura) u obliku malih niša poprečno položenih u odnosu na pravac pružanja niza, s uronjenim poludiskom u bazi svake niše. I ovaj je ures Nikola izvodio često; u šibenskoj ga katedrali nalazimo na ogradama pjevnice s ambonima u koru, na lukovima, korniziama i rozetama, kao i na velikom vijencu trogirске kapele. Pri tome je varirao oblik žljebova-niša, od sasvim jednostavnih, bez diskova, preko žljebova s uskim polukružnim okvirom, do žljebova s uronjenim jednim, dva ili tri poludiska.¹⁶ (sl. 3, 5, 9 a i 9 b)

Naposlijetku je prisutan i jedan osobiti, kompozitni uzorak ornamenta s listovima akantusa između kojih je uklopljen četverolatični cvijet sa zanjihanom peteljkom. Ovim je motivom, koji se može pronaći i pratiti samo na Nikolanim djelima, ispunjena vanjska traka profila. Sastoji se od kombinacije listova oblikovanih plitkim mikronivelacijama sa zaigranim vršcima i lelujavim cvjetovima u međuprostoru koji svojom stapkom uranjaju u ravninu podloge ili na pojedinim mjestima tek dodiruju korijen lista (sl. 3 i 5). Ovaj cvijet inače ne pripada biljci akantus (*Acanthus spinosus*), već se najvjerojatnije radi o Nikolinoj osobnoj invenciji otrgnutog cvijetića s valovitim stručkom koji na likovno prikladan način ispunjava prazno polje između listova. Njegovu pojavu u majstorovu opusu i naknadne promjene tijekom vremena možemo pratiti

7. Šibenik, crkva sv. Ivana, južno pročelje, vijenac renesansnog prozora, N. Firentinac (1475.) (snimka: B. Pavazza, 2021.)
Šibenik, church of St John, south façade, Renaissance window cornice, Nicholas of Florence (1475) (B. Pavazza, 2021)

od polukružnog vijenca na luneti portala Sv. Eufemije u Splitu s motivom *Pietà* iz 1465. godine (sl. 6), a zatim se 1475. godine javlja u Šibeniku, na kornišu prozora južnog pročelja crkve sv. Ivana (sl. 7), te odmah pored, na balustradi stubišta istog pročelja, kao zanjihani cvijet bez listova akantusa. Otprilike u istom vremenu majstor ovu kombinaciju cvjetova i akantusovih listova koristi u punijem volumenu i razrađenoj formi na zidovima svojevrsne dekorativno-skulpturalne galerije u kapeli blaženog biskupa Ivana Trogirskog (Ursinija) čija je gradnja započeta 1468. godine.¹⁷ Tu su nizovi ovih ornamenta raspoređeni duž glavnog vijenca koji nose anđeli *telamoni*, a prostiru se preko svih stranica kapele te se nastavljaju preko ulaznih pilastara (sl. 8 a i 8 b). Njihova je modelacija naglašena, a oblici su klasično i jasno rezani, s dubljim sjenama i svjetlijim akcentima dok su facete završnih, kliznih udaraca ravnim dlijetom, lako uočljive. Listovi akantusa masivniji su i znatno izdvojeni od podloge, središnji se vrh lista presavija dublje u prostor, a zanjihani cvjetovi u visokom reljefu krupniji su te su njihove četiri latice oblikovane zasebno i dodatno odvojene izbušenom rupom, dok je stapka čvrsto povezana s listovima kao jedna cjelina.

Gotovo tri desetljeća kasnije, 1499. godine, Nikola je ponovno upotrijebio ovaj hibridni ornament u koru šibenske katedrale, na gornjem vijencu svakog naslona kanoničkih klupa. Ovi se vijenci svojom zapadnom stranom spajaju s dva kružna ambona, tvoreći sa svake strane po jednu strukturalnu i dekorativnu cjelinu (sl. 9 a i 9 b). Isti se ukrasni motiv u njegovim djelima pojavljuje još jednom, i to na korčulanskom portalu palače Gabriellis. Ova dva posljednja primjera istovjetnog ornamentalnog

uzorka izvedena su u plitkom reljefu, a međusobno se minimalno razlikuju u intenzitetu obrade i tretmanu volumena. Akantus je protokom vremena postao plošniji, a lebdeći cvjetić u ovim je izvedbama poprimio jednostavniji, kružni oblik s četiri rupice kao likovna izvedenica punih latica i krupnog modela u trogirskoj kapeli.¹⁸ (sl. 5, 9 a i 9 b) Na korčulanskom je portalu došlo do dodatnog udaljavanja od prvobitne strogoće prema fino brušenoj fakturi površine i jednostavnijem bareljefu delikatnih linija. Jedan ograničeni, ali ne i ključni dio ovog efekta može se pripisati pet stoljetnoj eroziji površine kamena kvalitetnog vapnenca *unito* iz donjih slojeva kamenoloma (vjerojatno vrničkog) na prilično izloženom mjestu gradskog trga.

Tijekom preobrazbi ovog istog kompozitnog motiva, na četiri različite lokacije, kroz puna tri desetljeća, modelacija cvijeta od početnog modula, čvrsto povezanog s parom akantusovih listova na splitskom i trogirskom uzorku, dospjela je do organski nepovezanog, lebdećeg elementa u šibenskom (na korskim sjedalima) i korčulanskom primjeru. Sve ove karakteristične promjene i jasne morfološke faze konkretnog uzorka sugeriraju nam i najizgledniji kronološki poredak prema kojem je datacija korčulanskog portala usmjerena na posljednje mjesto u nizu i razdoblje nakon 1499. godine.¹⁹ Premda sve navedene i lako uočljive mijene u obradi ovog ornamenta, započinju trodimenzionalnom, gotovo punom plastikom (u trogirskom primjeru) i zatim nastavljaju prema plitko-reljefnom i linearnom, to nikako ne treba tumačiti kao opadanje kvalitete ili skulptorske moći, već naprotiv, kao potvrdu konstantne igre okušavanja i promjena u nijansiranju likovnog govora koji umjetnika održavaju

8. a - b Trogir, kapela biskupa Ivana Ursinija, N. Firentinac (1468.–1480.), ornamenti akantusa s cvijetom: a. unutarnji kornič koji nose anđeli telamoni, b. ulazni pilaster (arhiva HRZ-a, snimka: N. Vasić, 2016.)

Trogir, chapel of Bishop Ivan Ursini, Nicholas of Florence (1468–1480), acanthus ornaments with a flower: a. inner cornice carried by telamon angels, b. entrance pilaster (HRZ Photo Archive, N. Vasić, 2016)

vitalnim i produktivnim; pri tome, ispod njegova dljeteta, u ovom slučaju izvire rafinirana arabeska izvedena jednakom vrsnoćom, ali novim, lepršavijim rukopisom. Da se radi o stalnom procesu obnavljanja koji je neophodan tijekom kreativne putanje stvaratelja, potvrđuju i Nikoline najbolje dekorativne partije na kojima je svoju inventivnu vještinu proveo dosljedno i tehnički dotjerano i koje su izvedene 1499. godine u koru šibenske katedrale u majstorovoj kasnoj životnoj dobi. Ti su pasaži, istovrsni onima u trogirskoj kapeli, modelirani znatno pliće jer se njihov tvorac stalno poigrava ne samo varijacijama kontura i nacрта ukrasa, već i njihovom prostornom artikulacijom, odnosno dubinom klesanja.

9. a - b Šibenik, katedrala, N. Firentinac (1499.) hibridni ornamenti: a. nasloni kanoničkih klupa (snimka: B. Pavazza, 2021.), b. vijenac korskih klupa koji se spaja s kružnim podestom ambona (arhiva HRZ-a, snimka: N. Vasić, 2016.)

Šibenik, cathedral, Nicholas of Florence (1499), hybrid ornaments: a. back of choir stalls (B. Pavazza, 2021), b. cornice of choir stalls joining the circular platform of the ambo (HRZ Photo Archive, N. Vasić, 2016)

Nadalje, i na sasvim malim, teško uočljivim detaljima koji nemaju primjetnu ulogu u konačnom izgledu cjelovitog djela, poput onih u uglovima okvira korčulanskog portala, gdje vretena skreću iz vodoravnog u okomiti smjer, zateći ćemo tanku kamenu nit koja izlazeći iz jednog vretena, prije nego nastavi svoj niz u drugom smjeru, pravi kružnu, tročetvrtinsku petlju oko rupice u kamenu. Takve i slične sitnice, koje promatraču ne znače mnogo (upitno je jesu li mu uopće namijenjene), ipak nam, na svoj način, govore kako umjetnik ne samo superiorno vlada tehnikom izvođenja majstorija u kamenu nego se, u ponekim trenucima, djetinje i samo za sebe, još dodatno uveseljava kreativnim zadacima i njihovim rješavanjem

10. Korčula, katedrala sv. Marka, kapitel ciborija, primjer preoblikovanja antičkog ornamenta ovulusa – Marko Andrijić (1486.) (snimka: B. Pavazza, 2021.)

Korčula, cathedral of St Mark, ciborium capital, example of transforming an ancient ovolo ornament, Marko Andrijić (1486) (B. Pavazza, 2021)

jer potrebnog umijeća za izvođenje ovih djela evidentno ima napretek.²⁰ Istim će stvaralačkim porivom Nikola pojedine elemente i detalje strogo utvrđenih klasičnih ornamenta, po svom nahođenju, do određene mjere preoblikovati, ali uvijek zadržavajući izvornu, geometrijsku čistoću i tehničku pravilnost izvedbe.

Udio Petra Andrijića

Snažno oblikovani ukrasni vijenac, ugrađen iznad nadvratnika, uspješno je arhitektonski i dekorativno uklopljen, proporcionalno dimenzioniran i skladno povezan s kamenim okvirom glavnog ulaza, kojemu daje važnost i potreban naglasak na prostranom zidu glavnog pročelja. Premda se cjelovitost okvira i vijenca ovog portala doima kao autonomno postignuće jednog autora, u izvedbi pojedinih detalja standardiziranih tipova ornamenta nadvratnog vijenca mogu se zapaziti minimalne različitosti, ali i neka odstupanja koja vode prema drugačijem zaključku. Osim što je znakovit već i potpun izostanak ručnog svrdla na cijelom monolitu ovog vijenca s četiri reda ornamenta (pribora za koji je uvijek bilo mjesta u

Firentinčevoj alatnoj torbici), primjetne su i „grafološke“ primjese osobnog rukopisa još jednog klesara koji se na njega ugledao, a ovim se djelom, u velikoj mjeri, tom cilju i uspješno približio (sl. 2 i 3). Te nam kvalitete odaju nadarenog majstora koji je najviše od svih pripadnika lokalne radionice Andrijića, pokazao sklonost prihvaćanju renesansne estetike, crpeći početne poticaje iz razgranate očeve djelatnosti, a potom i iz šireg okruženja, prije svega dubrovačkog, koje je u određenom, ranom razdoblju bilo izloženo i obogaćeno ovim stilskim inovacijama.²¹ Njegov je otac Marko, kao najistaknutiji član obiteljskog, graditeljsko-kamenarskog obrta koji je trajao više generacija, u svom dekorativnom izrazu ostao pretežito zaokupljen apulijsko-romaničkim životinjskim svijetom maštovitih stvorenja i floralnih kombinacija.²² Od klasične ornamentike zasnovane na geometriji, usvojio je i redovito koristio samo nizove zubaca (*denti*), koji su standardno objedinjeni s profilom *sime* na istom, kamenom bloku, dok je najzastupljeniji ornament antičkih zdanja ovul (*ovulus*), iskoristio tek na kratkim trakama glavnih kapitela ciborija i na zabatu nestalog oltarića Uzašašća (fragment sačuvan

11. a - b Specifično oblikovanje ornamenta akantusa na vijencima, Petar Andrijić: a. Korčula, palača Gabriellis (snimka: B. Pavazza, 2020.), b. Dubrovnik, crkva Sv. Spasa (1520.) (arhiva HRZ-a, snimka: P. Gamulin, 2020.)
 Unique design of acanthus ornament on cornices, Petar Andrijić: a. Korčula, Gabriellis Palace (B. Pavazza, 2020), b. Dubrovnik, Church of St Saviour (1520) (P. Gamulin, 2020)

u lapidariju Opatske riznice).²³ Međutim, ovaj niz nije upotrijebljen kao relevantni, klasični red ukrasa, nego je potisnut u pozadinski plan figuralnog sadržaja kapitela tako da se preko njega propinju razigrani repovi dupina pod abakom sjevernog kapitela, dok se na južnom za njega čvrsto drže četiri sirene (harpije) svojim kandžama. Uz to, majstor Marko ovaj ukras nije respektirao u pravilnim i jasnim proporcijama, već je izmjenama osnovnog ritma unio jednu vrstu živahnosti i nemira, kako je već navikao s animalnim i biljnim motivima, pa je na taj način svaki modul poprimio ponešto drugačiji oblik (sl. 10).²⁴ Prostor između ovula, koji je uobičajeno uzak s okomitim prutom oblika vrha strelice okrenute prema dolje, u svojoj maniri, on osjetno širi i preoblikuje. Tako se na nekoliko članaka ovog niza prednjih kapitela ciborija pojavljuju dva mala, savijena krilca vrha strelice koja se ne spajaju koso s plaštom ovula, kako je uobičajeno, već se nejednako povijaju u polukružne lukove na baznoj horizontali, dok gornji dio okomitog pruta poprima formu sličnu ribljem repu. Volumen i obris jajašca postali su srazmjerno mali u odnosu na masivnu konkavnu ljusku oplata, za razliku

od klasičnog prototipa na kojem je ujednačena jajolika forma dominantni dio ornamenta.²⁵

Upravo nam ove nevelike, ali specifične izmjene, koje će se teško pronaći na drugim primjerima, ukazuju na mogući uzor koji je poslužio majstoru Petru prilikom modeliranja istog ornamenta na kornišu obližnjeg portala palače Gabriellis. Zbog zamjetne sličnosti ovog detalja i jednakog uzmicanja od antičkog modela kojem se priklonio, ovo se djelo može svrstati u ranu fazu Petrove samostalne djelatnosti, kad mu je očevo klesarski repertoar bio primarni resurs iz kojeg je crpio mnoge elemente vlastita izraza.²⁶ Iako se u izradi svog niza ovula još oslanjao na prepravljeni model Marka Andrijića, nije pritom ni preuzeo ni naslijedio njegovu spontanu nedosljednost izvedbe, već je ornamentu nastojao vratiti punopravnost klasičnog ukrasnog reda. Tako je već na ovom poslu jasno pokazao dodatnu kvalitetu u svom radu i stremljenje prema tehničkoj preciznosti klesanja koja uključuje jednoobraznost modeliranja i završne obrade svakog ponavljajućeg elementa, što je s lakoćom ostvarivao njegov drugi veliki uzor – majstor Nikola.

Sva se četiri niza nadvratnog vijenca Petra Andrijića međusobno razlikuju i ne ponavljaju ornamente niže ugrađenog okvira, ali slijede njihov pravilan ritam i uravnotežen poredak. Akantusi koji zauzimaju najgornji red vijenca, u osnovnim linijama ne postižu čvrstoću i pravilnost Firentinčevih, već slobodnije i pomalo neuredno zauzimaju svoju stazu uz rub profila korniča. Grupirani su tako da se bočni listovi blago povijaju svojim vršcima prema središnjem, uspravno orijentiranom listu, dok u Nikolinoj varijanti ovo mjesto zauzima uzdižući cvijet. Iako su izvedeni prema odabranom ili osobno prilagođenom predlošku majstora, što znači da su odraz njegovih likovnih sklonosti i dio su kreativnog postupka, Petrovo bi se autorstvo u ovom slučaju prije moglo iščitati iz nečeg što mu nije okupiralo pažnju tijekom izrade ili iz onog što nije svjesno planirao a to su prazne površine podloge kamena, preostale između listova, koje svojim konturama nehotimično formiraju sekundarne, naročite oblike i tako, na indirektan način, reflektiraju i definiraju likovni otisak klesara (sl. 3 i 11a). Nastale su kruškolike forme („u negativu“) koje su zbog svoje prepoznatljivosti usporedive, pa ćemo ih lako uočiti pregledavajući i neke druge Petrove reljefne akantuse, prije svega na korniču glavnog portala crkve sv. Spasa u Dubrovniku (sl. 11b), ali i na donjem korniču edikule koja nosi kip sv. Vlaha, nad zapadnim ulazom u Grad s Pila. U trećem nizu odozgo nadvratnog vijenca, isklesan je motiv niskih, jednostavno presavijenih, srcolikih listova (*rais-de-cœur*), između kojih su plitke konusne rupe stožastog presjeka okrenutog prema dole koje nisu napravljene svrdlom, već malim dlijetom i kružnom izmjenom smjera klesanja (sl. 3). Takav se motiv u ovoj konkretnoj varijaciji ne nalazi na Nikolinoj, inače raskošnoj i raznovrsnoj paleti uzoraka, no naći ćemo ga kod drugih firentinskih umjetnika, uključujući one koji su sudjelovali u kratkom renesansnom preporodu, koji je ostavio traga na važnim, javnim gradnjama u Dubrovniku, u drugoj polovici 15. stoljeća.²⁷ Srcoliki listovi korčulanskog korniča nešto su niži i širi, sumarnije klesani od dubrovačko-firentinskih izvornika, jer je i pojas predviđen za taj ukras relativno uzak. Četvrti i najdonji niz klasičan je ukras sa zupcima (*denti*), za kojim su posezali mnogi klesari u raznim razdobljima, jer je jednostavan za izvođenje i efektno oživljava kamenu plohu, osobito u pogledu odozdo. U ovom se slučaju između glavnih zubaca pojavljuju stepenasto upušteni, dodatni poluzupci „na koljeno“, koji su kraći i niži od glavnih, a uz to i blago konveksno zaobljeni. Ova se kombinacija zubaca redovito može naći na ostvarenjima Petra Andrijića.

Nekoliko značajki aktualnog izgleda portala nam daje naslutiti da narudžba nije uključivala i njegovu ugradnju koju bi izvršio majstor, kao i to, da nije postavljen na izvornu lokaciju za koju je naručen, već je naknadnom promjenom plana, ugrađen na sadašnju poziciju glavnog ulaza u palaču. Zbog te je prenamjene i smještaja

u eksterijer, na istočno pročelje, bilo potrebno pribaviti dodatni element (nadvratni vijenac), koji će svojom konturom i volumenom štiti vrata i ulaz od oborina, ali im istovremeno dati i istaknutu ulogu na fasadi. Taj je posao naknadno naručen od drugog, domaćeg majstora (Petra Andrijića), dok je ugradnju oba elemenata portala, isporučena od dvojice različitih majstora, najvjerojatnije obavio graditelj-klesar (*muratore*). Pored ugradnje okvira i vijenca, trebalo je za novu namjenu korigirati i ukupnu visinu cijelog sklopa, što je obavljeno klesarsko-zidarškim zahvatom, umetanjem kamenih blokova (visine 21 cm, širine 30 cm i debljine 29 cm) ispod svakog dovratnika. Ovi su umetci jednostavno, ravno klesani bez naznake stilske prilagodbe (sl. 2).²⁸ Visina ulaznog otvora portala bez ovih bi umetaka bila manja od visine preostala tri otvora pročelja, koji služe za pristup prostorima gospodarske namjene, te ne bi imao potreban, dominantni izgled glavnog ulaza u palaču.²⁹

Nikolin je ukrašeni okvir po svojoj prilici izvorno bio namijenjen za neko istaknuto mjesto u interijeru palače, kao što je ulaz u svećani salon ili početak stubišta u atriju prizemlja. Zbog toga, možda, prva narudžba nije uključivala cjeloviti portal koji bi izveo isti majstor (Firentinac), te koji bi već imao odgovarajuću, ukupnu visinu i nadvratni vijenac. Za ovu bi interijersku namjenu izvorna, reducirana visina okvira bez korniča, sasvim odgovarala, a time bi se mogla objasniti i suzdržanost plastične izvedbe, koja je primjerenija unutaršnjem prostoru. Već nam prvi pogled na cjelinu glavnog pročelja sugerira da ornamenti portala, u pogledu dimenzija reljefa i finoće klesarske modelacije, ne pripadaju istom razredu veličina kao i ostatak fasadne dekoracije. Vanjska arhitektonska klesarija gotovo je uvijek značajno robusnija, s krupnijim formama, ne samo zbog bolje otpornosti na atmosferijske kojima će biti dugoročno izložena nego i zbog znatno veće distance s koje se ona, zajedno s cijelom fasadom, percipira, a u tom pogledu Firentinčeva plitkoreljefna i sitnospisna ornamentika poprilično odstupa. Kao posljedica ove prenamjene, na najosjetljivijim su dijelovima njegova okvira, na ornamentalnom nizu s vretenima i krhkim nitima, nastala brojna oštećenja valjkastih članaka, dok je većina poveznih kamenih niti slomljena, čime je bitno narušena njihova kiparska i dekorativna vrijednost. Od 105 vretenaca s nitima na cijelom portalu, 83 imaju veća ili manja oštećenja, dok na ostalim, znatno masivnijim klesarskim ukrasima ove fasade, tragova plastične degradacije ni nema.

Obiteljski grb na portalu kuće u ulici Žitnica u Korčuli

Poznato je da je majstor Nikola, uz voditeljstvo složenih i dugotrajnih projekata, uspijevao naći vremena i za druge poslove i manje narudžbe, pa su tako nastala raznovrsna djela, poput kamina s reljefno ukrašenom gredom za kuću Grisogono u Splitu i kamin za palaču Čipiko u Trogiru,³⁰

12. Korčula, ulica Žitnica, (palača Dragojević?) nadvratnik s grbom obitelji Mihetić-Dragojević, N. Firentinac (snimka: B. Pavazza, 2021.) Korčula, Ulica Žitnica, (Dragojević Palace?) lintel with coat of arms of the Mihetić-Dragojević family, Nicholas of Florence (B. Pavazza, 2021)

Zadarskim je naručiteljima isporučio potprozornike za kuće Ghirardini i Pasini, a u franjevačkoj je crkvi izradio grb za plemićku obitelj Detrico.³¹ Sljedeći se prijedlog odnosi na Nikolino autorstvo za jedno sasvim malo kiparsko djelo. Riječ je o kamenom nadvratniku s obiteljskim grbom koji je dio ulaznog portala kuće u korčulanskoj ulici Žitnica.³² (sl. 12 i 13) Ova se kuća svojim graditeljskim obilježjima i opremom može svrstati u bogatije uređena zdanja gradske jezgre.³³ Smještena je pored palače Paparčić, u istom nizu koji se pruža na istok do glavne Ulice Korčulanskog statuta i komunalnog trga s vijećnicom, a na zapad do Trga korčulanskih klesara i kipara. Kameni okvir njezina nevelikog ulaznog portala, na unutarnjim je bridovima obrubljen reljefnim oktogonalm štapićem koji obavija dvostruka uvijena traka. Gornje uglove otvora za vrata, zapremaju tipični kasnogotički, konzolni ukrasi. Ovaj je način dekoriranja ulaznog portala uobičajen za korčulansku sredinu u 15. i početkom 16. stoljeća, stoga se dovratnici mogu odrediti kao proizvod lokalne klesarske radionice.³⁴

Na desetostranom je štitu, koji zauzima sredinu nadvratne grede, isklesan u plitkom reljefu obiteljski grb tipa „konjska glava“ s prikazom propinjućeg grifona (orolav) koji stoji na jednoj nozi, okrenut na (heraldičku) desnu stranu. Višesložno mitsko biće je formirano od dvije polovice. Donji dio tijela lava, sa stražnjim šapama, uspravljenim repom i izraženim rebrima, spojen je s glavom i krilima orla iz čijeg otvorenog kljuna plazi valoviti jezik, dok perje obavija njegov vrat. Prednje lavlje šape pretvorene su u orlove kandže, a desna pridržava sasvim malu, reljefnu krunu. Dvije plitke, uvijene vrpce ukrašavaju podlogu uz bočne stranice štita.³⁵ Iako su svi

13. Korčula, ulica Žitnica, (palača Dragojević?), propeti grifon na grbu obitelji Mihetić-Dragojević, N. Firentinac (zadnja četvrt 15. stoljeća) (snimka: B. Pavazza, 2021.) Korčula, Ulica Žitnica, (Dragojević Palace?), griffin rampant on the coat of arms of the Mihetić-Dragojević family, Nicholas of Florence (last quarter of the 15th century) (B. Pavazza, 2021)

14 a - b. Šibenik, katedrala Sv. Jakova, veliki arhivolt glavne apside, niz ornamentata preklapljenih kolutova (1476.–1479.), N. Firentinac (arhiva HRZ-a, snimka: N. Vasić, 2016.)
Šibenik, cathedral of St Jacob, large archivolt of the main apse, a series of ornaments of folded rings (1476–1479), Nicholas of Florence (HRZ Photo Archive, N. Vasić, 2016)

elementi grba s crtačkim i anatomskim detaljima uzdignutog grifona vrlo vješto i minuciozno izvedeni, što su bile i Nikoline odlike,³⁶ po njima nije moguće precizno prepoznati ruku klesara, s obzirom na to da je više majstora tog vremena, uz povećanu usredotočenost na ovako malom formatu i uz pomoć predloška ili prikladnog crteža u mjerilu 1 : 1, moglo postići dobar rezultat. Ono što bi moglo suziti širi krug potencijalnih izvođača ovog djela, odabir je i kvaliteta izrade reljefnog ornamenta koji

okružuje štit. Tu vrstu ukrasa, koji se sastoji od položenih i preklapajućih kolutova (dukata), nanizanih na kamenu nit, izuzetno rijetko nalazimo na našim prostorima. Ne samo da nijedan drugi od grbova navedenih u temeljitom pregledu heraldike *Korčulanski kameni grbovi*,³⁷ u kojem je snimljeno i obrađeno 377 grbova, simbola i znakova, nema ovaj ornament nego se ovakav tip ukrasa, na pročeljima ili u interijerima, i inače susreće vrlo rijetko. Moguće ga je pronaći tek ponegdje, kao marginalni primjer ili kasniji pokušaj repliciranja, uz primjetan nedostatak plastične uvjerljivosti.³⁸

S druge strane, jedini je umjetnik koji u tom pogledu predstavlja izuzetak i za kojeg se ovaj tip ukrasa može prisnije vezati, jer ga je kao dio svoga bogatog repertoara, višekratno koristio na raznim lokacijama, Nikola Firentinac. U šibenskoj katedrali, između 1476. i 1479. godine, dugačkim, višemetarskim nizom ovih kolutova ukrašava srednji pojas velikog arhivolta glavne apside (sl. 14a, 14b). Zatim ovaj motiv kleše u obliku širokog prstena koji okružuje oktagonalne produžetke iznad dva istočna, velika kapitela stupova križišta. Isti će ornament svoje mjesto naći na nekim njegovim manjim dekorativnim cjelinama u samom svetištu katedrale, ali i na drugim lokacijama. Njime se, kao malim, ukrasnim dodatkom, poslužio i u djelima koja ne spadaju u arhitektonsku plastiku. Na grbu kuće u ulici Žitnica imamo jedan od uspješnijih primjera izvedbe ovog ornamenta jer se svojom klesarskom kvalitetom u malom, prostorno sažetom uzorku sasvim približio onima iz šibenskog svetišta, koji se rasprostiru u velikim dužinskim intervalima. U korčulanskom primjeru, preklapajući kolutovi nisu samo shematski poredani jedan pored drugog, niti su izvedeni kao ornamentalni niz koji ispunjava pojas neke profilacije, već se prirodno pregibaju kao kiparski prikaz stvarne kolajne s kožnom niti, ovješene oko štita. Obrada je dukata, čak i u onom skrivenijem dijelu koji se podvlači ispod plohe štita, izvedena vješto, a živa i meka modelacija, analogna je šibenskim nizovima, što podupire pretpostavku o Firentinčevom osobnom angažmanu na ovom izuzetnom detalju pročelja kuće u Korčuli.

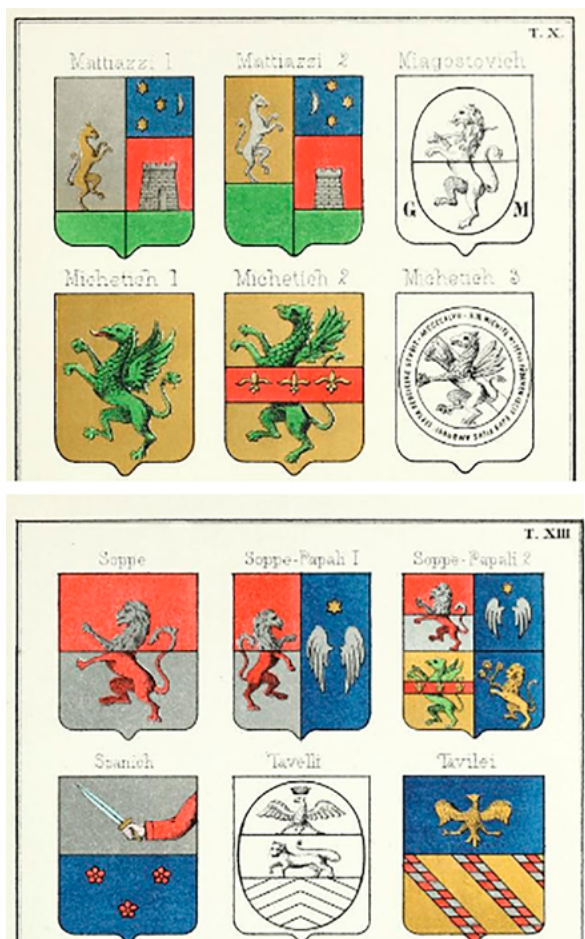
Drugi je oslonac ovom prijedlogu autorstva poblize tumačenje podrijetla konkretnog obiteljskog grba, tj. identifikacija vlasnika kuće i naručitelja. Propetog, u desno okrenutog grifona koji stoji na jednoj nozi, ima grb poznate i vrlo važne šibenske obitelji Mihetić. U svojoj knjizi F. A. Galvani donosi tri crteža – varijacije (brizure)³⁹ ovog grba koje se nalaze u Šibeniku, i to na nadgrobnoj ploči Ambroza Mihetića u sjevernoj apsidi svetišta šibenske katedrale (*Michetich 1*), na kruni cisterne u kući Soppe-Papali (*Michetich 2*), te na zapadnom pročelju crkve sv. Barbare (*Michetich 3*).⁴⁰ (sl. 15) Ugledne su se obitelji toga vremena ponekad rodbinski i interesno objedinjavale, pa su tako nastali udruženi rodovi Mihetića i Dragojevića (*Micateo de Dragoevich*), a nešto kasnije se priključuju i

Divnići u trojnoj kombinaciji (*Difnico Micateo de Dragoevich*) koja je potrajala sve do 19. stoljeća. Tijekom prve polovice 15. stoljeća ova su se obiteljska umrežavanja odvijala po još složenijim obrascima i uz stalno prisutnu spregu ove dvije obitelji, pa se prateći sudbinu (u to vrijeme šibenskih) Dragojevića, može doći i do korčulanskog grba Mihetića.

Dolaskom mletačke vlasti u Šibenik 1412. godine, Dragojevići su, kao deklarirani protivnici Venecije, protjerani odlukom komunalne vlasti, i to ne samo iz grada Šibenika nego i s cijelog teritorija tadašnje Serenissime, uz prijetnju smrtnom kaznom (*poena capitis*) za kršenje donesene odluke. Stjepanu, koji je do tada obnašao važnu službu rektora grada, i njegovoj braći, Nikoli i Tomi, oduzeta je nakon izgnanstva sva nepokretna imovina, a oni su, zajedno sa svim članovima svojih obitelji, novo utočište našli u Korčuli.⁴¹ Nikolin je sin Gašpar brzo napredovao u novoj sredini, tako da već 1417. godine postaje vikar i prokurator gradske vlade, a od 1417. do 1418. godine obnaša dužnost potkneza grada Korčule.⁴² Kasnija sudbina ove grane obitelji u lokalnoj sredini nije pobliže utvrđena.

Nakon što su Dragojevići proglašeni državnim neprijateljima te izgnani izvan teritorija pod venecijanskim suverenitetom, bliskost s tim obiteljskim ogrankom nije se više uklapala u novouspostavljeni vrijednosni sustav šibenskih Mihetića, stoga ju je bilo nužno izbjegavati ili je makar javno ne isticati. Međutim, izgleda da su se kroz 15. stoljeće prikriveno očuvale međusobne privatne veze, što se može iščitati iz nekih postupaka, kao što je zadržavanje grba Mihetićevih (*Michetich 2.*) u kući Soppe-Papali, koja se odlukom venecijanskog Senata iz 1453. godine, nakon rehabilitacije Augustina Dragojevića, priznaje kao njegovo vlasništvo.⁴³ Iz toga proizlazi da su sami Dragojevići prihvatili i zadržali ovaj heraldički znak propetog grifona kao svoj, dok zasebni grb Dragojevića nije zabilježen u praktičnoj upotrebi.⁴⁴ Jake spona ovih obitelji nastavlja se i u kasnijem vremenu, što se vidi iz postupaka Ambrozova sina Petra Mihetića.⁴⁵ Slijedom ovih hirovitih, obiteljskih i povijesnih obrata, korčulanski grb Mihetić (Mihetić-Dragojević, prijedlog) može se protumačiti kao nastavak održavanja njihovih međusobnih relacija putem zajedničkog, heraldičkog znaka, i to kao četvrta, korčulanska inačica (brizura) koja je popraćena diskretno dodanim simbolom – malom krunom nad orlovom desnom kandžom.⁴⁶

Ambroz Mihetić i Nikola Firentinac u zadnjoj su četvrti 15. stoljeća bili među najuglednijim šibenskim građanima. Obojicu je nadahnula i zbližila velika misija dovršenja šibenske katedrale, kojoj se svatko posvetio na svoj način, vlastitim raznolikim znanjima i talentima. Ambrozov je utjecaj bio višestruk te je prerastao važne funkcije prokuratora i skrbnika (operarija) fabrike, koje je službeno obnašao, dosežući čak do svojevrsnog sukreatora koncepta natkrivanja, pa i konačnog izgleda katedrale, s

15. Kolorirani crtež s prikazima grbova Mihetića iz knjige F. A. Galvani, *Il Re d'armi di Sebenico con illustrazioni storiche*, Venezia 1883. Tabla 10 i grba Soppe-Papali, Tabla 13.

Coloured drawing depicting the coats of arms of the Mihetić (Plate 10) and Soppe-Papali (Plate 13) families (F. A. Galvani, *Il Re d'armi di Sebenico con illustrazioni storiche*, Venice 1883)

obzirom na to da je bio ključna spona između glavnog arhitekta katedrale, klera i gradskog Vijeća plemića.⁴⁷ U takvim je prilikama bliske povezanosti s katedralnim protomajstorom sasvim izgledna mogućnost da njegovom preporukom i posredovanjem, inače prezaposleni i teško dostupni majstor Nikola, prihvati svojeručno obaviti neveliki posao klesanja obiteljskog grba Mihetića (Mihetića-Dragojevića, prijedlog) za bliske mu rođake, ogranak obitelji koji je nastavio obitavati u Korčuli.

Prijedlozi izneseni u ovom tekstu nisu konačni ni zaključni, tek su skretanje pažnje prema nekim mogućim, manje poznatim ili još uvijek zapretnim pravcima istraživanja baštine grada Korčule. Temelje se na vrednovanju i usporedbi nekih posebnosti likovnog izraza naših majstora krajem 15. i početkom 16. stoljeća. Za daljnje odgonetanje i dopunjavanje ovih, još uvijek dokumentima nepotvrđenih, okolnosti i prijedloga, kao i za korekcije, potvrde ili osporavanja iznesenog, neophodne su prije svega ciljane arhivske pretrage. ■

Bilješke

1. Najstariji dokument koji bilježi prisustvo Firentinca na našoj obali, isplatnica je za obavljene radove na kapeli sv. Stjepana i Bernardina u franjevačkoj crkvi u gradu Šibeniku. Vidi: HILJE, 2002, 7–18.
2. Dana 1. srpnja 1477. godine potpisao je prvi protomajstorski, desetgodišnji ugovor, ali je poslove prvog arhitekta katedrale započeo obavljati i ranije jer ga u dokumentima iz 1475. godine već tituliraju protomajstorom i za tu službu prima odgovarajuću plaću. Vidi: KOLENDIĆ, 1923, 94.
3. Sva figuralna djela i veći dio ukupnih radova na ovim lokacijama nose autorska obilježja majstora Nikole, dok je na pročelju crkve Santa Maria a Mare, radio zajedno (*in solidum*) sa svojim suradnikom Andrijom Alešijem. Djela manjih dimenzija rađena su u radionici i isporučena naručiteljima, dok su kompleksniji zahvati, poput pročelja na Tremitimima, izvedeni većim dijelom *in situ*. Kao model poslovanja za manje radove može poslužiti sačuvani ugovor za izradu prozora zadarskog samostana sv. Krševana iz 1485. godine, u kojem se posao ugovara prema prezentiranoj skici na papiru (*per designum modum et formam super certis foliis papireis*). Vidi: PRIJATELJ, 1961, 227; KOLENDIĆ, 1925, 207; DOMANČIĆ, 1960, 172–179; FISKOVIĆ, 2002, 83–96; FISKOVIĆ, 1957, 171–176; ŠTEFANAC, 2006.
4. Prezime je zabilježeno u oblicima: de Gabrielli, Gabriellis, Delgabrielis; Hrvatski biografski leksikon, *Gabrielis*, Alena Fazinić (1998); oblik Gabriellis – u *Statuta et leges civitatis et insulae Curzulae*, 1214–1558, HANĚL, 1887.
5. Za grad Korčulu neuobičajeno velika širina istočnog pročelja palače, nastala je spajanjem dvaju nizova kuća koje izlaze na Trg Sv. Marka, između ulica Ismaelli i Mirošević. Vidi: KRALJEVIĆ, 2001, 80.
6. U popisu knezova općine Korčula naveden je pod br. 14. Domenico Gabrielli 1463.–1466., [0011] Općina Korčula (12. st. – 1797.), Vodič Državnog arhiva u Zadru. Zasad nije nepobitno utvrđena pripadnost kneza istoj obitelji koja je nastavila živjeti u Korčuli.
7. Dominika Gabriellisa se, zbog moćnog položaja i bogatstva, može pretpostaviti kao mogućeg inicijatora gradnje. Vidi: KRALJEVIĆ, 2001, 79. Grgur i Rafael Gabriellis bili su prokurator u isplati Marku Andrijiću (1486. – 1490. g.). Vidi: NIKŠIĆ, 2020, 67. Grgur je 1485. bio jedan od izaslanikâ u Mletke, a 1490. prokurator franjevačkog samostana na otočiću Badiji kraj Korčule pri sklapanju ugovora s klesarima Nikolom, Martinom i Ivanom. Marin je 1521. bio blagajnik korčulanske komune, a 1525. do 1532. prokurator korčulanske katedrale sv. Marka te je sudjelovao u sklapanju ugovora s korčulanskim majstorom Markom Pavlovićem Milićem za dogradnju kapele sv. Roka uz katedralu 1525. god. Vidi: Biografski leksikon A. Fazinić, 1998. Julije je, kao prokurator crkve sv. Marka, bio izaslanik Vijeća za nabavu slike kod majstora Jacopa Tintoretta 1550. god. u Veneciji. Vidi: LUPIS, 2000, 121.
8. Ugovor je sklopljen 30. prosinca 1543. godine u općinskoj Kancelariji između naručitelja plemića Grgura de Gabriellisa i dvojice majstora, Antuna Koste i Petra sa Cresa (nastanjenog u Korčuli). Ugovorena je izrada kamene ograde balkona s grbom kuće Gabriellis na glavnoj fasadi koja krasi katedralni trg; *Majstori su se obvezali da će kroz sedam mjeseci izvesti ovu radnju, po uzoru na sličnu ogradicu u dominikanskoj crkvi sv. Nikole, s desne strane glavnog oltara, za ugovorenu cijenu od 12,5 dukata, dobivši za to predujam od 57 libara; na ogradici su trebali načiniti i vlasnikov grb*. Cijeli ugovor donosi KOVAČIĆ, 2019, 110–111.
9. Najvjerojatniji vremenski okvir prema ovom prijedlogu je od 1500. do 1502. godine. To je razdoblje između isteka drugog protomajstorskog ugovora za šibensku katedralu 1497. godine i nakon dovršenja velikog posla u koru katedrale, a prije početka nove službe za šibensku Novu crkvu.
10. Vidi: ČUZELA, 1996, 87–105. Sve ove, ugovorom službeno protokolirane obveze znatno umanjuju, iako posve ne eliminiraju, mogućnost prihvaćanja poslova od strane drugih naručitelja, ali samo uz posebnu dozvolu prokuratora.
11. Vidi: KOLENDIĆ, 1925, 207.
12. Vidi: FISKOVIĆ, 1939. Ovaj boravak u Korčuli, međutim, ne treba sasvim odbaciti kao mogućnost da je Nikola zajedno s ostalim količinama kamena za trogirsku ili šibensku radionicu, naručio i kamene grede za portal palače Gabriellis. I Juraj je u ranijim godinama ovom kamenu vrhunske kvalitete davao prednost pred ostalim, mnogo bližim kavama.
13. Nikola je svoju sklonost konstrukcijskim rješenjima koja počivaju na antici, nadopunjavao arhitektonskim ukrasom po ugledu na monumentalne portale Dioklecijanove palače u Splitu: portal Jupiterova hrama, unutarnji portal Vestibula, te južni portal *tablinuma* (prostorijski južno od Vestibula). Vidi: FOLNESICS, 1914.
14. Ovaj se Firentinčev astragal razlikuje od klasičnog, koji ima po jedan par poprečno poredanih diskova između vretenaca, i od klasičnih kuglica (perli) jednako povezanih s kamenom niti, a kipari ih često klešu usporedno, u paralelnim trakama. Na luneti franjevačkog portala u Hvaru Nikola je izveo u dva lučna niza, najraznovrsniju seriju maštovitih, geometrijskih tijela i floralnih uzoraka koji se izmjenjuju s perlama krunice i kamenim nitima, u enigmatično posloženim numeričkim kombinacijama čije je vjerojatno skriveno značenje teško definirati.
15. Ni u toskanskoj sredini ovu modifikaciju klasičnog astragala ne nalazimo često, a naći ćemo je na mramornoj grobnici *Tempietto del Santo Sepolcro* smještenoj u središtu kapele Rucellai, koju je Leon Batista Alberti sagradio 1467. godine u crkvi sv. Pancracija u Firenci. U našem je okruženju ovaj ornament najviše koristio Petar Andrijić, i to posebno na velikoj rozeti, glavnom luku portala i velikim konzolama pročelja sv. Spasa u Dubrovniku, 1520. – 1528. godine. Petar je, kao član obiteljskog tima, ova ista vretena, kružno ulančana, izveo na visoko postavljenoj rozeti pročelja crkve Gospina Uznesenja na Otoku (Badiji). O badijskoj crkvi i pročelju vidi: BELAMARIĆ, 1983, 149–191; FISKOVIĆ, 2016, 257–301. Međutim, kod Petrove izvedbe ovog ornamenta s povezanim vretenima, za razliku od Firentinčeve i one antičkih majstora, nije korištena ručna bušilica, tako da kamene niti nisu slobodne, tj. prostorno odvojene od kamene podloge. Tim, naizgled malim odstupanjem, znatno sigurnijim, ali pojednostavljenim izvođenjem, ipak je bitno umanjen tonski kontrast i

izgubljen puni estetski učinak ornamenta. Ovako izvedena vretena (vjerojatno rad P. Andrijića) nalaze se i na luku zapadnog portala pročelja dominikanske crkve sv. Nikole u Korčuli.

16. U Korčuli je ovaj kameni ures prisutan na nekoliko lokacija, kao što su mostić koji spaja crkvu svih svetih i kuću bratovštine ili pak pročelje dominikanske crkve sv. Nikole. Posebno je ovakav način tonsko-reljefnog dinamiziranja kamenih površina objeručke prihvatio Petar Andrijić, koji ga nadalje intenzivno koristi u gotovo svim prilikama i ostvarenjima, a posebno na pročelju i bočnom portalu sv. Spasa u Dubrovniku.

17. FISKOVIĆ, 2005, 417–444; KOLENDIĆ, 1923, 65–94; IVANČEVIĆ, 1986, 287–338; ŠTEFANAC, 2006.

18. Početna ideja i mogući predložak za ovakav Nikolin motiv, pojavljuje se na Jurjevom polukapitelu južnog kraka šibenske glavne apside, gdje su cvjetovi (petorolatični s ravnom peteljkom) ubačeni kao hibridna kombinacija koja ispunjava trokutastu plohu pozadine između rogova obilja. S druge strane istog polukapitela, u južnoj apsidi, nalazi se i jedini primjer Jurjeva lebdećeg cvijeta s valovitom peteljkom.

19. Prijedlog se zasniva na oblikovnoj distinkciji ovog konkretnog detalja kroz dato vremensko razdoblje jer drugi relevantni pokazatelji, prije svega mogući arhivski zasad nisu poznati.

20. U takvu vrstu majstorove zaigranosti možemo ubrojiti i primjer sitnog guštera koji neprimjetno šeta po plodu šipka na bogatoj voćnoj girlandi ovješenoj među kerubinima južne, apsidalne pregrade u šibenskoj katedrali ili skrivenu zmijicu koja viri iz pukotine u isklesanoj stijeni na nadvratniku portala palače Ćipiko u Trogiru (izvedeno zajedno s Alešijem).

21. Ovaj utjecaj i usvojena kvaliteta ne odnose se, nažalost, i na spretnost i vještinu figuralnog oblikovanja. Uz to se Petar, kao i svi naši majstori ovog razdoblja, ponekad više ili manje vraćao gotičkim elementima, kako konstruktivnim tako i ukrasnim, što je moglo biti povezano i sa željama naručitelja.

22. Osim Korčule, njegova se djelatnost odvijala od 1470. godine u kamenarskoj radionici u Dubrovniku, a poslovi su ga vodili na različite lokacije kao što su Hvar, Zadar, Pag, Mantova i Venecija. NIKŠIĆ, 2012.

23. Vidi: TULIĆ, KUDIŠ, 2014, 46.

24. Isti je način izvedbe primijenio na kapitelima monofore i portala kuće Nassis u Zadru. VEŽIĆ, 2016, 193–211.

25. Firentinčevi ovuli ponegdje variraju u oblicima i veličinama, ali ipak ne prelaze prag ustaljenih proporcija, a ni krilca vrhova strelica nisu toliko savijena da formiraju zatvorene lukove.

26. Godine 1502. proglašen je samostalnim majstorom (od strane oca Marka), FISKOVIĆ, 1947, 9. Ovaj ponešto deformirani ovul u Petrovoj izvedbi, prisutan je i na portalu crkve Gospina Uznesenja na Otoku – Badiji, dok u Dubrovniku, na Sv. Spasa već poprima geometrijsku i proporcijisku pravilnost.

27. Primjeri ovog ornamenta mogu se naći među gustim dekorativnim nizovima na arkadama trijema kneževa dvora, što je rezultat aktivnosti i utjecaja firentinskih umjetnika pristiglih u Dubrovnik: Maso di Bartolomeo, Michele di Giovanni, Salvi di Michele i Michelozzo di Bartolomeo. Vidi: GRUJIĆ, 1997, 7. Isti su umjetnici višekratno izvodili ovaj ukras na svojim djelima, kao

što su brončani reljef *Pax Madonna col Bambino affiancata da due angeli adoranti* pripisano Masu di Bartolomeo, bronca, oko 1440.

– 1450. (*National Gallery of Art Washington DC*) i kameni reljef *Madonna con Bambino e quattro angeli* Michelea di Giovanni da Fiesole, 1554. – 1557. (*Galleria Nazionale delle Marche Urbino*).

28. Ugradnja takvih neutralnih elementa, bez pokušaja stilskog povezivanja i objedinjavanja s postojećim okvirom, ne doima se kao izvedba majstora Petra. Njegove će se kvalitete sveobuhvatnog, projektantskog i praktičnog oblikovanja, u punoj mjeri pokazati na portalima crkve sv. Spasa, međutim taj bi se potencijal, kao već prisutni dio njegove osobnosti, nesumnjivo na vidljiv način očitovao, makar malim, suptilnim nagovještajem, i u ovom poslu. Kod ugradnje su zanemarene i nedostajuće profilacije na bloku s trolistom pri dnu dovratnika, stoga je i taj detalj ostao nedorečen.

29. Visina otvora glavnog portala iznosi 245 cm, dok ostala vrata prizemlja imaju otvore visine 230 cm do 234 cm. Ova su tri kamena okvira jednostavniji, serijski proizvod korčulanske radionice namijenjen prostorima za gospodarsku djelatnost; s obzirom na istaknuto mjesto, ovo prizemlje se zarana počelo iznajmljivati, već početkom 16. i u 17. stoljeću, i to za potrebe gradske ljekarne. NIKŠIĆ, 2000, 14; KRALJEVIĆ, 2001, 80.

30. Na arhitravnoj je gredi splitskog kamina Nikola Firentinac isklesao anđele grbonoše i grb obitelji Grisogono (?) – propetog lava s mačem u desnoj šapi. BUŽANČIĆ, 2008, 303–305. Visina štita s reljefom lava koji drži mač tek je 15 cm.

31. Ove je poslove za zadarske naručitelje Nikola pretežito izvodio u svojoj trogirskoj radionici i to prema ponuđenom crtežu, dok se za narudžbu prozora samostana sv. Krševana obvezao izvesti i montažu. Vidi: PRIJATELJ, 1961, 227–232; FISKOVIĆ, 1961, 61–75.

32. Visina nadvratnika (i grba), iznosi 32 cm, a dužima 151 cm. Prijedlog za Firentinčevo autorstvo uključuje cijeli nadvratnik s grbom i tordiranim ukrasom kao udio majstora NF. Sličan se primjer može naći na njegovu portalu s lunetom palače Da Ponte u Zadru (uništeno u bombardiranju), gdje su oba elementa okružena gotičkim „užetom“ a K. Prijatelj navodi slijedeće: „Fisković je iznio podatak, da je ovaj ornament kasnogotičkog „užeta“ Nikola bio upotrebio oko god. 1476. na polupilonima triumfalnog luka male apside u crkvi sv. Sebastijana u Trogiru. Datiranje ove lunete ostaje otvoreno pitanje, jer nemamo nekih bitnih elemenata za dataciju, ali se ne može isključiti i njeno datiranje u deveti decenij pretpostavljajući da je gotičko „uže“ zamisao arhitekta zgrade, koji je mogao zastupati konzervativnu kasnogotičku struju.“ PRIJATELJ, 1961, 230.

33. Kuća ima dugački balkon u punoj širini fasade, oslonjen na šest velikih kamenih konzola ispod kojih je cijelom dužinom pročelja postavljen vijenac zubaca na kamenom profilu, a isti je takav profil ugrađen pod strehom, što je značajka korčulanskih renesansnih palača.

34. Spojevi tordiranih ukrasa na uglovima okvira vrata ne izgledaju kao da su proizvod jedne radionice jer nedostaje kutni element (list) ili barem pravilno usložen spoj elemenata pod kutom od 45 stupnjeva. Ovijajuće trake na dovratnicima isto tako

pokazuju nešto drugačiju klesarsku modelaciju („drugu ruku“) od one na nadvratniku.

35. Označen u FAZINIĆ, FAZINIĆ, 2011, 152 (redni broj grba 218) kao nepoznati grb iz 16. stoljeća: „Štit u obliku konjske glave ispunjava stojeći zmaj (grifon) okrenut lijevo. Sa štita se spuštaju kovrčave vrpce, a okružuju ga kolutići gusto nanizani na vrpci.“ Grifon je vrlo čest u srednjovjekovnoj i kasnijoj heraldici. Simbolično spaja snagu lava, kralja kopnenih životinja, i orla, najmoćnije ptice. Ima uši koje nisu ni lavlje ni orlove.

36. O anatomskim pojedinostima prikaza lavova na Firentinčevim djelima kao i njihovu razvrstavanju prema funkciji i vrsti vidi HILJE, BORIĆ, 2008.

37. FAZINIĆ, FAZINIĆ, 2011. Knjiga obuhvaća razdoblje 15. – 20. stoljeća na otoku Korčuli i u njoj se nalazi: 101 obiteljski grb, 29 biskupskih grbova, 43 grba gradskih knezova, 5 grbova grada Korčule, 9 grbova mletačkih duždeva, 2 providurska grba, zatim 50 kojima nisu utvrđeni vlasnici, 53 otklesana, 6 sa simbolima zanata, 9 s vjerskim simbolima i 48 Kristovih monograma.

38. Na okviru plitkoreljefne nadgrobne ploče arhiepiskop Antuna Schinelle iz krčke katedrale, djelu radionice Franje Marangonića iz 1494. godine, nalazi se primjer shematske, dvodimenzionalne upotrebe ovog ornamenta. BRADANOVIĆ, 2016, 123. U sjeveroistočnom dijelu grada Korčule, u maloj Ulici korčulanskih bratovština, na luku prozora prvog kata, nalazi se jedina replika ovog ornamenta na širem području, koja je isklesana jednolično i plošno, krajem 16. ili u 17. stoljeću. Zahvaljujem Damiru Tuliću koji mi je ukazao na taj primjer.

39. „Brizure su razni heraldički znakovi u grbovima iste obitelji kojima se označavala razlika između starješine obitelji i sinova. Uz temeljni obiteljski grb svaki sin oca te obitelji za kojega je uvedena brizura dobiva još neki dodatak u grbu, kao kružić, zvijezdu, polumjesec, kuglu, skraćenu gredu i sl.“ ZMAJIĆ, 1971.

40. GALVANI, 1883, 380 višebojna tabla 10 (T. X). Ambroz Mihetić, pjesnik i filozof, jedna je od najznačajnijih figura humanističkog preporoda istočnojadranske obale i društveno-kulturnog života Šibenika u drugoj polovici 15 stoljeća. Zbog svog položaja i utjecaja, ali i kao donator fabrike katedrale, osigurao je sebi grobnicu u samom svetištu, u sjevernoj apsidi koju je u gornjem dijelu natkrio i stavio u funkciju Nikola Firentinac. Grb na krni cisterne iz kuće Soppe-Papali iz prve polovice 15 stoljeća svjedoči o udruživanju više obitelji. Traka s tri ljljana preko grba Mihetić-Dragojević trebala bi značiti još tri uključene obitelji. Isti takav grb nalazi se na lokaciji Stube Dragojevića br. 1. u Šibeniku, opisan kao „Štit a mandorla uokviren kartušom koja se povija u volute. U zlatnom, preko zelenog stupajućeg grifona s crvenim jezikom, u crvenoj gredi tri zlatna ljljana.“ <https://herald.com.hr/o-projektu/sibenik-02/>; GALVANI, 1883, 386. Na Sv. Barbari Ambroz Mihetić je brizurama svojega grba označio završetak gradnje crkve 1447. godine. Nju je započeo njegov otac Radoslav Mihetić. Sačuvan je još jedan Ambrozov grb u Muzeju grada. Oba njegova grba imaju dodanu kosu gredu u pozadini grifona i desno krilo pruženo ispred njegova torza. MIAGOSTOVICH, 1910, 52.

41. Korčulu je u to vrijeme od Dubrovačke Republike preuzeo vitez i knez Ladislav Jakč kao poslanik hrvatsko-ugarskog kralja

Žigmunda Luksemburškog. FORETIĆ, 1940, 200–211; GALVANI, 1883, 112; MIAGOSTOVICH, 1910, 19, 27, 28; Hrvatski biografski leksikon, *Dragojević*, Tatjana Radauš (1993.).

42. Zabilježeno u Katalogu Antonia Paulinija u *Biblioteca storica*, dubrovački arhiv; prema GALVANI, 1883, 112.

43. Međutim kuća Soppe-Papali (u ulici pored crkve sv. Benedikta – stari naziv za crkvu sv. Barbare) u naravi se ne ustupa Augustinu Dragojeviću (*Agostino Dragoevich di Niksa*) kao povrat jer bi se time proturječilo ranijoj odluci Vijeća o njezinu oduzimanju, već mu se dukalom Francesca Foscara iz 1453. godine, kao kompenzacija dodjeljuje posjed na Murteru. Augustin je nakon izgnanstva (prije rehabilitacije) bio građanin Senja, a ovaj je duždov potez zaslužio pronalaženjem ključnih dokumenata i spretnim pravničkim posredovanjem kojim su pod mletačku vlast došli mlinovi na rijeci Krki. Vidi: GALVANI, 1883, 113. Na grbu Soppe-Papali iz prve polovice 15 stoljeća nalaze se četiri heraldička podznaka, što odgovara ukupno pet obitelji. U gornjoj su polovici znakovlja zadarske obitelji Soppe i splitske Papali (Papalić), za koje Galvani navodi da su potomci i nasljednici po ženskoj liniji od Mihetić-Dragojević: „essendo i Papali discendenti ed eredi di una Michetich de Dragoevich“ GALVANI, 1883, 387. (T. XIII). U donjoj je polovici grb Mihetića, koji bi ispravnije bilo tumačiti kao zajednički grb Mihetić-Dragojević, a četvrto polje, tj. petu obitelj predstavlja uzdignuti lav s tri cvijeta u šapi, za koji Galvani ne navodi nositelja. Vidi: GALVANI, 1883, 196.

44. Grb obitelji *Dragoevich* sastoji se od ležećeg zmaja okrenutog u desno na donjoj polovici štita, dok gornju, desnu stranu štita uz rub ispunjava osam kosih, sunčevih zraka. GALVANI, 1883, 377.

45. Tada se dogodilo i formalno spajanje prezimena, ali ne kao posljedica sklapanja bračne zajednice ili rođenja djece, već kao dio obvezujućeg ugovora o donaciji kojim Petar Mihetić, sin Ambrozov, uskrativši vlastite sinove i nasljednike, veći dio svoje imovine ostavlja Petru Dragojeviću, uz klauzulu budućeg korištenja prezimena *Michetich* ili *Micateo de Dragoevich* i obvezu (ponovnog) ujedinjenja ovih obitelji. Takva ponuda mogla je proizići samo iz potrebe za rehabilitacijom i obeštećenjem u odnosu na protekla vremena distanciranja i javnog negiranja srodstva. Očekivano, taj postupak nije naišao na odobravanje Petrovih sinova jer nova generacija takve osjećaje nije proživljavala. Uslijedili su dugogodišnji sudski sporovi oko ostavine Petra Mihetića, a njegovi su nezadovoljni potomci odlučili nadalje nositi prezime Ambrosović, po imenu svog djeda. Vidi: GALVANI, 1883, 152.

46. Još dva korčulanska grba imaju simbol propetog grifona okrenutog u desno, ali zasad nije moguće utvrditi pripadaju li stablu Mihetić-Dragojević kao njegove heraldičke *brizure*. Onaj stariji (oko sredine 15. st.) nalazi se na portalu sjevernog pročelja palače Ismaellis, u Ulici Dinka Miroševića. Ima štit oblika *tarče* s grifonom i osmerokrakom zvijezdom na desnoj strani te polumjesecom na lijevoj strani. U: FAZINIĆ, FAZINIĆ, 2011, 36 (br. 5) označen je kao nepoznat grb. Drugi, iz 18. stoljeća, iz lapidarija Opatske riznice, označen je kao grb biskupa Marina Drago (?) FAZINIĆ, FAZINIĆ, 2011, 112.

47. MARKOVIĆ, 2010, 443–440.

Literatura

- JOSIP BELAMARIĆ, Franjevačka crkva i samostan na Otoku kod Korčule, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 23, (1983), 149–191
- MARIJAN BRADANOVIĆ, Još jednom o širenju renesansne skulpture na Kvarneru, *Ars Adriatica* 6 (2016.), 121–138
- RADOSLAV BUŽANČIĆ, Prilozi za Nikolu Firentinca u Splitu i Trogiru, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 41, (2008.) 301–314
- JOSIP ČUZELA, Dvorana bratovštine Santa Maria Valverde i Nova crkva u Šibeniku, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 36 (1996.) 87–105
- DAVOR DOMANČIĆ, Reljef Nikole Firentinca u Hvaru, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 12, Split, (1960.), 172–179
- ALENA FAZINIĆ, NEVEN FAZINIĆ, *Korčulanski kameni grbovi XV.-XX. stoljeća*, Korčula, 2011.
- CVITO FSKOVIĆ, *Korčulanska katedrala*, Zagreb, 1939.
- CVITO FSKOVIĆ, *Naši graditelji i kipari XV i XVI stoljeća u Dubrovniku*, Zagreb, 1947.
- CVITO FSKOVIĆ, Bogorodica s djetetom Nikole Firentinca u Orebićima, *Peristol*, II, (1957), 171–176
- CVITO FSKOVIĆ, Radovi Nikole Firentinca u Zadru, *Peristol*, 4 (1961.), 61–75
- IGOR FSKOVIĆ, Kip sv. Petra u Vrboskoj i počeci Nikole Ivanova Firentinca u Dalmaciji, *Peristol*, 45 (2002.), 83–96
- IGOR FSKOVIĆ, Skulpture žalobne Gospe Nikole Firentinca i Andrije Alešija u Splitu, *Kulturna baština* 32 (2005.), 417–444
- IGOR FSKOVIĆ, Nove spoznaje o gradnjama i oblicima crkve franjevac na Otoku kraj Korčule, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 43 (2016.), 257–301
- HANS FOLNESICS, *Studien en zur Entwicklungsgeschichte der Architektur und Plastik des XV. Jahrhunderts in Dalmatien*, Wien, 1914.
- VINKO FORETIĆ, *Otok Korčula u srednjem vijeku do 1420. g.*, Zagreb, 1940.
- FEDERICO ANTONIO GALVANI, *Il Re d'armi di Sebenico con illustrazioni storiche*, Venezia, 1883.
- NADA GRUJIĆ, Antikizirajući kapiteli oko godine 1520. u Dubrovniku, *Radovi Instituta povijesti umjetnosti*, 21 (1997.), 6–21
- JAROMIR J. HANĚL, *Statuta et leges civitatis et insulae Curzulae 1214-1558*, Zagreb, 1887.
- EMIL HILJE, Nikola Firentinac u Šibeniku 1464. godine, *Radovi Instituta za povijest umjetnost*, 26 (2002.), 7–18
- EMIL HILJE, LARIS BORIĆ, Tri kiparska djela iz zvonika crkve sv. Krševana u Zadru, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 41, No1 (2008.), 131–145
- HRVATSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON, sv. 3, Zagreb, 1993.
- RADOSLAV IVANČEVIĆ, Ikonološka analiza ranorenesansne kapele sv. Ivana Ursinija u Trogiru, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 26 (1) (1986.), 287–338
- PETAR KOLENDIĆ, Stube na crkvi sv. Ivana u Šibeniku, *Starinar*, Beograd, 1923., 65–94
- PETAR KOLENDIĆ, Aleši i Firentinac na Tremitima, *Glasnik skopskog naučnog društva I*, sv. I-II, Skoplje, (1925.), 207
- JOŠKO KOVAČIĆ, Nikola Karlić, drugi korčulanski klesari-graditelji 16. stoljeća i Hvar, *Prilozi povijesti otoka Hvara*, XIV (2019.), 89–112
- MARIJA KRALJEVIĆ, Korčulanska obitelj Gabrielis i značaj palače Gabrielis u povijesti i sadašnjosti Korčule, *Godišnjak grada Korčule*, 6 (2001.), 71–86
- VINICIJE LUPIS, Iznova o korčulanskoj sakralnoj baštini, *Godišnjak grada Korčule*, 5 (2000.), 119–127
- PREDRAG MARKOVIĆ, *Katedrala sv. Jakova u Šibeniku. Prvih 105 godina*, Zagreb, 2010.
- VINCENCO MIAGOSTOVICH, *I nobili e il clero di Sebenico nel 1449 per la fabbrica della Cattedrale*, Documenti editi e annotati da Vincenzo Miagostovich, Šibenik, 1910.
- GORAN NIKŠIĆ, Korčula: urbanističke stege i graditeljska snalažljivost, *Godišnjak grada Korčule*, 5 (2000.), 3–20
- GORAN NIKŠIĆ, *Marko Andrijić i njegov doprinos dalmatinskom renesansnom graditeljstvu*, doktorska disertacija, Zagreb, 2012.
- GORAN NIKŠIĆ, Andrijićev ciborij u korčulanskoj katedrali: istraživanje izvornog izgleda, *Portal*, 11 (2020.), 61–78
- KRUNO PRIJATELJ, Boravak Nikole Firentinca u Zadru, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, vol. 13, 1 (1961.), 227–232
- SAMO ŠTEFANAC, *Kiparstvo Nikole Firentinca i njegovog kruga*, Split, Književni krug, 2006.
- DAMIR TULIĆ, NINA KUDIŠ, *Opatska riznica, katedrala i crkve grada Korčule*, Župa sv. Marka, Korčula, 2014.
- PAVUŠA VEŽIĆ, Marko Andrijić i pročelje kuće Nassis u Zadru, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 43 (2016.), 193–211
- BARTOL ZMAJIĆ, *Heraldika, sfragistika, genealogija*, Zagreb, 1971.

Summary

Branko Pavazza

PROPOSED NEW ATTRIBUTION TO NICCOLÒ DI GIOVANNI FIORENTINO (NICHOLAS OF FLORENCE) IN KORČULA

The innovative and harmonious solutions of Niccolò di Giovanni Fiorentino (Nicholas of Florence) in the architecture and decorative furnishing of stone buildings contributed to the revival that unfolded during the last decades of the 15th century and the beginning of the 16th. He left behind many remarkable achievements, but also

some less noticeable traces of his art, in the neighbouring cities of Trogir and Šibenik, where stone workshops were established alongside large construction sites, and several locations along the eastern Adriatic and all the way to the remote islands of Apulia. This proposal could add one more work of art to the established list of his works

on the Adriatic: the main portal, commissioned from this master, on the Renaissance palace of the Gabriellis family in the town of Korčula. The decorative stone frame of the main entrance to the Gabriellis residence is skilfully incorporated into the eastern façade of the building, which occupies a prominent place on the elevated plateau of the small St Mark's Square in Korčula, opposite the Bishop's Palace and Cathedral. The portal was probably commissioned at the very beginning of the 16th century, and the current arrangement of the different parts suggests that their installation by master Nicholas was not included, but that raising the portal and constructing the cornice were the result of conversion and subsequent addition to the façade. The portal's harmonious rows of decorative bands were modelled on ancient examples, and they differ significantly from the rest of the robustly carved façade decoration, not only in the finer gradation, but also in the modelling and characteristic choice of stone ornaments. The characteristic motif of chained spindles (modified astragal) with a stone thread separated from the base, present in almost all decorative elements made by Nicholas of Florence, is significant. Other masters mostly avoided it due to the complexity of construction and increased risk of breakage. The outer band of the frame profile is filled with acanthus leaves and a floating flower with a wavy stem between them. The hybrid combination of decorative elements is one of Nicholas's earlier inventions. It can be found only in his work: the cornice of the lunette of the former portal from the church of St Euphemia in Split (1465), and the decorated window on the southern façade of the church of St John in Šibenik (1475). Around the same time, Nicholas used this combination on a larger scale and in a more elaborate form on the main cornice carried by *telamon* angels in the chapel of the Blessed Bishop Ursini, in Trogir. Thirty years later, he used the same pattern, but in a somewhat simplified, low-relief form, to decorate the back of choir stalls connected to the circular ambos in the Šibenik Cathedral. The same composite ornament eventually appears carved in an even shallower form, as the last example in this series, on the stone frame of the Gabriellis Palace portal.

The palace's cornice is seamlessly joined with the stone frame into the entrance portal, but the work of a different master can still be recognized in the four rows of decorations. Some details differ from the classic prototypes and are visibly different from Nicholas's model. The irregular pattern of ovoli is similar to those on the anterior capitals

of the nearby cathedral's ciborium, but the repetitive geometric elements are more uniform and precise. Acanthus ornaments can be found in the upper band of the cornice along with distinct design features that stem from the contour of the leaves. They form a kind of author's signature, recognizable and comparable to his acanthus leaves on the cornice of the main portal of the church of St Saviour, in Dubrovnik. Group characteristics point to master Petar (son of *protomaestro* Marko Andrijić, of Korčula), who, of all the members of the family's stonemason's workshop, came closest to the decorative aesthetics of the Renaissance. During the installation, the portal was raised by inserting a stone block without decoration under both door posts, which was necessary to achieve the required, dominant height of the main entrance to the palace in relation to other ground-floor openings, which had economic purposes.

Some of the characteristics of the lintel of the entrance portal of the house with the Mihetić family coat of arms in Žitnica Street, in the old town of Korčula, reflect a possible connection with master Nicholas of Florence. The proposal is primarily based on a special type of ornament: a series of overlapping rings (ducats) connected by a stone thread circling the shield with the coat of arms, and not on a harmoniously- and meticulously-executed figural representation (*griffin rampant*). This ornament is extremely rare in our area, except in the work of Nicholas of Florence, who uses it frequently. The Korčula sequence was crafted as skilfully as the sequences in the main apse of the Šibenik cathedral. The attribution could be supported by the identification of the Mihetić-Dragojević family from Šibenik as the bearer of the coat of arms of this house in Korčula. After their exile from Šibenik, a branch of the Dragojević family moved to Korčula, where some members soon occupied important rungs on the social ladder, such as the vice-prince of Korčula. The most important representative of these connected families was Ambroz Mihetić, a prominent citizen of Šibenik (doctor of law and art) who worked directly with *protomaestro* Nicholas of Florence, primarily on the Šibenik cathedral, and could have been an intermediary in ordering the lintel with the coat of arms for his relatives in Korčula.

KEYWORDS: Niccolò di Giovanni Fiorentino (Nicholas of Florence), Korčula, Renaissance Gabriellis Palace, Renaissance portal, Petar Andrijić, Nicholas of Florence's portal, carved ornaments